

Poděkování

Poděkování za cenné připomínky a podněty poskytnuté při zpracování této studie patří členům meziresortní expertní skupiny k Výběrovému šetření osob se zdravotním postižením (VŠPO 2018) a institucím, které poskytly potřebné údaje (ČSÚ, MPSV, MŠMT, ÚZIS ČR).

Zvláštní poděkování pak patří následujícím osobám: Mgr. Helena Chodounská, RNDr. Jaromír Kalmus a Mgr. Markéta Pištorová, (všichni ČSÚ), JUDr. Štefan Čulík a Ing. Aleš Král (oba MPSV), Ing. Jaromír Nebřenský (MŠMT), RNDr. Šárka Daňková a Mgr. & Ing. Jan Žofka (oba ÚZIS ČR).

Shrnutí

Tato zpráva předkládá přehled základních údajů za dvě vybrané skupiny osob se zdravotním postižením nezahrnuté do šetření VŠPO 2018 – děti ve věku 0 až 14 let a osoby žijící mimo soukromé domácnosti. S využitím několika datových zdrojů se podařilo poskytnout základní přehled o počtu a struktuře osob se zdravotním postižením, charakterizovat postižení z hlediska jejich závažnosti a druhu, a také v omezené míře prezentovat vybrané údaje o podmínkách života osob se zdravotním postižením.

Největší omezení při zpracování této zprávy představovalo u obou skupin osob odlišné vymezení zdravotního postižení, které výrazně komplikovalo či znemožňovalo kombinování údajů z různých zdrojů. Dalším významným omezením byla nízká dostupnost údajů o podmínkách života osob se zdravotním postižením. Za významnou část osob žijících mimo soukromé domácnosti pak chybí jakékoliv údaje případně jakékoliv údaje za osoby se zdravotním postižením.

Odhad celkového počtu dětí ve věku 0–14 let se zdravotním postižením v roce 2018 činil 117,0 tis., což představovalo 7,0 % všech dětí v daném věku. Z toho bylo 37,4 tis. dívek (4,6 % všech dívek) a 79,6 tis. chlapců (9,2 % všech chlapců). Podíl dětí se zdravotním postižením se v jednotlivých krajích pohyboval v rozmezí od 4,9 % do 8,4 %.

V září 2018 bylo evidováno 12,5 tis. dětí do 15 let věku s průkazem pro osoby se zdravotním postižením, což představovalo 0,8 % všech dětí ve věku 1–14 let. Z nich bylo necelých 8 tis. chlapců a 4,5 tis. dívek. Ve stejném období pobíralo příspěvek na péči celkem 25,2 tis. dětí do 15 let věku (1,6 % všech dětí ve věku 1–14 let), z nichž bylo necelých 16 tis. chlapců a 9,2 tis. dívek.

Na školách všech typů bylo k 30. 9. 2018 zapsáno celkem 107,6 tis. žáků do 15 let věku se zdravotním postižením a jejich podíl ze všech žáků do 15 let činil 8,1 %. Nejvíce, 91,9 tis., bylo žáků základních škol a dále 11,2 tis. bylo dětí v mateřských školách. Podíl žáků se zdravotním postižením v jednotlivých typech škol činil: v MŠ 3,1 %, v přípravných třídách základních škol a v přípravném stupni základních škol speciálních 13,9 %, na základních školách 10,4 % a u žáků do 15 let na středních školách pak 1,9 %.

Podíl žáků se zdravotním postižením do 15 let ze všech žáků na základních a středních školách, a konzervatořích činil 10,0 %. U chlapců byl zjištěn nejen jejich vyšší podíl se zdravotním postižením (13,3 % u chlapců oproti 6,5 % u dívek), ale zároveň i větší závažnost postižení (podíl závažných postižení u nich byl 20,7 % oproti 15,8 % u dívek). Nejčastějším postižením u žáků do 15 let na těchto školách byly závažné vývojové poruchy učení, které byly diagnostikovány u 5,8 % všech žáků, následované závažnými vývojovými poruchami chování u 2,9 % a mentálním postižením u 1,9 % všech žáků.

V dostupných statistických zdrojích jsou podchyceny jen vybrané podmínky života dětí se zdravotním postižením. V neúplných rodinách žilo v roce 2017 relativně více dětí s dlouhodobým omezením v běžných činnostech kvůli zdravotním problémům (11,5 %) oproti úplným rodinám (kde jich žilo pouze 5,8 %). Jednou ze služeb, které umožňují setrvání osob se zdravotním postižením ve vlastním domácím prostředí a zároveň odlehčují jejich rodinám s péčí, je stacionární péče. Ve zdravotnických stacionářích byla v roce 2017 poskytnuta péče 1 214 dětem ve věku 0–14 let.

Z pohledu přístupu ke vzdělávání údaje ukazují, že v běžných třídách MŠ bylo integrováno 38,8 % dětí se zdravotním postižením a na ZŠ 74,6 % žáků se zdravotním postižením, a to s výraznými rozdíly mezi kraji. Ve školním roce 2017/18 byla poskytnuta v pedagogicko-psychologických poradnách péče 104,0 tis. klientů s převažujícím závěrem vyšetření zdravotní postižení, z nichž nejčastějším byly poruchy učení s 68,5% podílem. Speciálně pedagogická centra poskytla péči celkem 88,7 tis. klientům, přičemž nejčastějším převažujícím závěrem vyšetření byly s 38,9 % vady řeči. K 31. 10. 2018 bylo ve školních družinách zapsáno celkem 22,0 tis. účastníků se zdravotním postižením (6,5 % ze všech účastníků v družinách) a ve školních klubech 3,5 tis. účastníků se zdravotním postižením (7,3 % ze všech účastníků v klubech).

Pro potřeby této studie se podařilo získat a prezentovány jsou údaje o osobách žijících mimo soukromé domácnosti pouze za vybraná pobytová zařízení z oblasti sociální a zdravotní péče, a za školská zařízení. Odhad celkového počtu osob se zdravotním postižením žijících ve vyjmenovaných typech zařízení ke konci roku 2017 činil 70,9 tis., což představovalo 0,67 % z celkového počtu obyvatel České republiky. Z toho 64,9 tis. osob pobývalo v zařízeních výhradně pobytových sociálních služeb, 4,2 tis. osob ve vybraných zdravotnických zařízeních ústavní péče a 1,7 tis. ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Osoby se zdravotním postižením představovaly významnou skupinu uživatelů uvažovaných služeb, neboť jejich podíl na všech uživateli činil 85,8 % v sociálních, 98,7 % ve zdravotnických a 27,1 % ve školských zařízeních.

Sociální služby poskytované výhradně pobytovou formou využívalo k 31. 12. 2017 celkem 75,6 tis. osob, z nich 64,9 tis. mělo přiznaný příspěvek na péči. Nejvíce osob se zdravotním postižením (tedy příjemců příspěvku na péči) v rámci těchto sociálních služeb, téměř polovina, bylo umístěno v domovech pro seniory (32,4 tis.), dále pak v domovech se zvláštním režimem (16,9 tis.) a v domovech pro osoby se zdravotním postižením (11,6 tis.). Relativní počet klientů se zdravotním postižením v uvažovaných pobytových zařízeních sociálních služeb se značně lišil mezi kraji a nabýval hodnot od 27,5 do 77,3 na 10 000 obyvatel. Na základě údajů o registrovaném poskytovateli sociálních služeb u příjemců příspěvku na péči vyplynulo, že 67,7 % všech příjemců příspěvku na péči s registrovaným poskytovatelem pobytových sociálních služeb byly ženy a dále že 77,7 % takových osob bylo starších 65 let a 38,3 % starších 85 let. Složení uživatelů sociálních služeb podle pohlaví a věku se ovšem výrazně lišilo mezi jednotlivými druhy zařízení.

Odhad osob se zdravotním postižením s pobytem ve zdravotnických zařízeních ústavní péče v roce 2017 zahrnoval 4,1 tis. pacientů hospitalizovaných v lůžkových zdravotnických zařízeních po dobu 1 roku a déle a 0,1 tis. dětí umístěných v dětských domovech pro děti do 3 let věku ze zdravotních či zdravotně-sociálních důvodů po dobu 1 roku a déle. Celkové zastoupení mužů a žen se zdravotním postižením v lůžkových zdravotnických zařízeních bylo vyrovnané (2 tis. žen a 2,1 tis. mužů), ovšem jejich poměr se lišil v jednotlivých věkových skupinách (podíl žen rostl s vyšším věkem). Necelá polovina pacientů hospitalizovaných po dobu 1 roku a déle (48,9 %) bylo ve věku 65 let a více a 14,4 % ve věku 85 let a více. Téměř polovina pacientů hospitalizovaných 1 rok a déle (48,4 %) pobývala v psychiatrických léčebnách a asi pětina (21,9 %) na ošetrovatelských odděleních nemocnic. Druh zařízení byl výrazně spjat s věkem: více než polovina pacientů ve věku 15–64 let byla hospitalizována v psychiatrických léčebnách, zatímco ve věku 65–74 už byla téměř polovina pacientů a ve vyšších věkových skupinách více než polovina pacientů byla hospitalizována v zařízeních poskytovatelů dlouhodobé a ošetrovatelské péče.

Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy bylo k 31. 12. 2017 umístěno 1 718 dětí a mládeže se zdravotním postižením, z toho 1 133 chlapců a 585 dívek. Podíl chlapců se zdravotním postižením ze všech chlapců v daných zařízeních (30,9 %) byl rovněž vyšší než podíl dívek se zdravotním postižením (21,9 %). Nejčastějšími postiženími u dětí a mládeže ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy byla mentální (u 57,0 % všech dětí se zdravotním postižením), následované kombinovaným postižením (15,7 %) a závažnými vývojovými poruchami chování (11,9 %).

Úvod

Český statistický úřad (ČSÚ) uskutečnil v roce 2018 Výběrové šetření osob se zdravotním postižením (VŠPO). V rámci tohoto šetření, zaměřeného na statistické podchycení charakteristik a podmínek života osob se zdravotním postižením¹, byly zjišťovány údaje o druzích zdravotního postižení a jejich příčinách, údaje o využívání a potřebě pomoci a o důsledcích zdravotních problémů na život takových osob. Šetření navazovalo na dvě podobná šetření provedená v letech 2007 a 2013, avšak na rozdíl od předchozích vln VŠPO v roce 2018 bylo realizováno formou šetření v domácnostech a pokrývalo pouze populaci ve věku od 15 let obvykle bydlící v soukromých domácnostech.

Z důvodu neúplného pokrytí celé populace osob žijících v ČR šetřením VŠPO byla zadána k vypracování tato doplňková studie, jejímž cílem je zmapování dostupných zdrojů dat a sestavení statistik a následná analýza dat za dvě skupiny osob se zdravotním postižením: za děti do 15 let věku a za osoby, které žijí mimo soukromé domácnosti.

Následující text přináší v kapitole 1 nejprve detailnější vymezení zkoumaných populací a odhad jejich velikosti. Dále jsou prezentovány vybrané dostupné údaje za obě skupiny osob se zdravotním postižením: kapitola 2 se týká dětí se zdravotním postižením a kapitola 3 osob se zdravotním postižením žijících mimo soukromé domácnosti. Statistická analýza se zaměřuje na odhad celkového počtu a podílu osob se zdravotním postižením, charakteristiku zdravotních postižení a dále na podmínky života za vybrané oblasti. Příloha 1 pak podává podrobný přehled a charakteristiku existujících zdrojů dat pro sestavení statistik o dětech se zdravotním postižením a o osobách žijících mimo soukromé domácnosti a Příloha 2 poskytuje číselné tabulky doplňující text s grafy.

Předkládaný dokument je třeba chápat jako samostatnou analýzu populací nezahrnutých v šetření VŠPO 2018, ač snahou bylo v rámci možností daných dostupnými údaji umožnit alespoň základní srovnatelnost z hlediska časového období dat a základního třídění výsledků.

---

¹ Osoby, kterým zdravotní potíže dlouhodobě brání ve vykonávání obvyklých činností.